कक्षा चारको ‘मेरो नेपाली’ र ‘मेरो नेपाली माला’ चारबिचको तुलनात्मक अध्ययन

हिराकुमारी पूर्वछाने

परीक्षा क्रमाङ्क : २३३०११०/२०६६

त्रि.वि.दर्ता नं. ९-२-२३३-९-२००१

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा विभाग, सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस, स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्ष नेपा.शि.५९८ को पाठ्यांश प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

२०७१/२०१५

नेपाली शिक्षा विभाग

सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस

शोधनिर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका छात्रा हिराकुमारी पूर्वछानेले **कक्षा चारको नेपाली र मेरो नेपाली माला चारबिचको तुलनात्मक अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । अति परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको प्रस्तुत शोध एवम् कार्यबाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति : सन्....

शोधनिर्देशक

भानुभक्त गुरुङ

उपप्राध्यापक

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत शोधपत्र मैले श्रद्धेय गुरु उपप्राध्यापक भानुभक्त गुरुङज्यूको कुशल निर्देशनमा रही तयार गरेकी छु । आफ्नो कार्यव्यस्तताका बिच पनि आदरणीय गुरुबाट प्राप्त स्नेहपूर्ण सहयोग, सल्लाह र सारगर्भित निर्देशनका लागि उहाँप्रति हृदयदेखि कृतज्ञताज्ञापन प्रकट गर्दछु । शोधकार्यलाई अगाडि बढाउन विभागीय स्वीकृति प्रदान गरी प्रस्तुत शीर्षकमा शोधपत्र लेख्ने सुअवसर प्रदान गर्दै अध्ययन अनुसन्धानका निम्ति मार्ग प्रशस्त गर्नु हुने विभागीय प्रमुख उपप्राध्यापक अर्जुनप्रसाद पौडेलप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन प्रकट गर्दछु । साथै शोधपत्र लेखनका क्रममा आवश्यक सहयोग गर्नुहुने विभागका आदरणीय गुरुहरुप्रति पनि हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

जीवनका कठिन अवस्थामा पनि शिक्षा जस्तो महत्वपूर्ण प्राप्तिमा मलाई शिक्षा प्रदान गर्न भरमग्दुर प्रयास गर्नुहुने मेरा मातापिता माया पूर्वछाने र इन्द्रबहादुर पूर्वछानेप्रति सदा ॠणी रहनेछु । त्यसैगरी शिक्षाका लागि मागनिर्देश गर्नुहुने दिदी र दाइहरुप्रति पनि आभार प्रकट गर्दछु । विवाहपछि पनि अनुकूल वातावरण प्रदान गर्नुहुने मेरा जीवनसाथी श्री मदन आलेप्रति पनि हार्दिक र आत्मिक आभार प्रकट गर्दछु । शोध अध्ययनका क्रममा सामग्री जुटाउन सहयोग भतिज रविन्द्रकुमार आले, बालसुलभताद्वारा प्रेरित गर्ने छोरा महिम र आत्मीय मित्रहरुलाई पनि हार्दिक प्रेमसँगै धन्यवाद दिन चाहन्छु । टङ्कनमा सहयोग गर्ने जे.क. डेस्कटप र प्रिन्टिङमा सहयोग गर्ने आयुशा बुक्स स्टेशनरीलाई पनि धन्यवाद दिँदै आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली विभागसमक्ष प्रस्तुत शोधपत्र पेश गर्दछु ।

शोधार्थी

हीराकुमारी पूर्वछाने

शोधसार

शोध शीर्षक : कक्षा चारको 'मेरो नेपाली' र 'मेरो नेपाली माला'-४ बीचको तुलनात्मक अध्ययन

शोधार्थी : हिराकुमारी पूर्वछाने

शोध निर्देशक : भानुभक्त गुरुङ

विभाग/क्याम्पस : सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस, सिन्धुलीमाडी

शैक्षिक सत्र : २०६६/०६८

पृष्ठ सङ्ख्या : १४+ ५७ +

अध्याय : पाँच

१.शोधका समस्याहरु

१. कक्षा चारको मेरो नेपाली र नेपाली माला चार पाठ्यपुस्तक पाठ्यक्रमअनुरुप निर्माण भएका छन् कि छैनन् ?

२. यी दुवै पाठ्यपुस्तकको बनोट र बुनोट पक्षमा के-कस्ता समानता र असमानता छन् ?

३. यी दुवै पाठ्यपुस्तकमा कक्षागत स्तरण मिलेको छ वा छैन ?

४. यी दुवै पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएका भाषिक, व्याकरणिक, वर्णविन्यासगत त्रुटिहरु के-कस्ता छन् ?

५. दुवै पाठ्यपुस्तकमा विधागत समानता, अभ्यासहरु, चित्रहरु, शब्दभण्डारको व्यवस्थामा एकरुपता र स्तर अनुकूलता छ वा छैन् ?

२. शोधका उद्देश्यहरु

क) 'मेरो नेपाली' र ''मेरो नेपाली माला'-४, पाठ्यक्रम अनुरुपताको कोणले अध्ययन गर्नु,

ख) यी दुवै पाठ्यपुस्तकको बनोट र बुनोट पक्षको समानता र असमानता खोज्नु,

ग) दुवै पाठ्यपुस्तकको कक्षागत स्तरण मिलेको छ वा छैन हेर्नु,

घ) यी दुवै पाठ्यपुस्तकमा प्रयोग भएका भाषिक, व्याकरणिक, वर्णविन्यासगत त्रुटिहरुको पहिचान गर्नु,

ङ) दुवै पाठ्यपुस्तकका बिचमा विधागत समानता, अभ्यासहरु, चित्रहरु, शब्दभण्डारको व्यवस्थामा एकरुपता र स्तरअनुकूल छ, छैन हेर्नु ।

२. अध्ययनको सीमा

क) प्रस्तुत शोधपत्र नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालय, पाठ्यक्रम विकास केन्द्रद्वारा मुद्रित सामुदायिक विद्यालयमा शिक्षण गरिने कक्षा ४ को 'मेरो नेपाली' र युनाइटेड नेपाल पब्लिकेसन प्रा.लि.द्वारा प्रकाशित निजी विद्यालयहरुमा शिक्षण गरिने कक्षा ४ को 'मेरो नेपाली माला' को तुलनात्मक अध्ययन र विश्लेषणमा सीमित रहेको छ ।

ख) प्रस्तुत शोधपत्रमा उल्लेखित पाठ्यपुस्तकको पाठ्यक्रम अनुरुपताका आधारमा अध्ययन गरिएको छ ।

ग) प्रस्तुत शोधपत्रमा पाठ्यपुस्तकका आन्तरिक र बाह्य विशेषताको अध्ययन गरिएको छ ।

घ) प्रस्तुत शोधपत्रमा उल्लेखित पाठ्यपुस्तकका विधाको वितरणका बारेमा अध्ययन गरिएको छ ।

३. अध्ययन विधि

क) यस कार्यमा राम्रो भाषा पाठयपुस्तकमा हुनुपर्ने गुणका आधारमा तयार पारिएका पाठयपुस्तक, अध्यायन विश्लेषणका आधारहरुको विश्लेषण आदि तालिकाको निर्माण गरी त्यसैलाई व्याख्या विश्लेषणको आधार बनाइएको छ,

ख) यस कार्यका लागि पुस्तकालयीय अध्यायनलाई मूल आधार बनाइएको छ,

ग) पाठयपुस्तक र पाठ्यसामग्रीहरुको सकेसम्म संक्षिप्त र वस्तुगत अध्यायन विश्लेषण एवं तुलनात्मक अध्यायन विधिको प्रयोग गरीएको छ,

घ) पाठयपुस्तकको अध्यायन विश्लेषणमा विद्यार्थीको रुचि, स्तर, क्रमबद्धतालाई पनि ध्यान दिने कोशिश गरीएको छ,

ङ) तुलनात्मक अध्यायन विधि,

च) विश्लेषणात्मक अध्यायन विधि,

छ) छलफल विधि,

ज) अन्तर्क्रिया र प्रत्यक्ष भेटघाट विधि आदि ।

४. शोध प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली शिक्षा भाषा विभाग सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पसअन्तर्गत एम.एड दोस्रो वर्षको पाठ्यांश नेपा.शि. ५९८ को प्रयोजनका निम्ति तयार गरिएको हो ।

कक्षा ४ को ‘मेरो नेपाली’ र ‘मेरो नेपाली माला’-४ विच तुलनात्मक अध्यायन गर्नु प्रस्तुत शोध कार्यको प्रमुख उद्देश्य हो । मुख्यतः पुस्तकालयीय विधिद्वारा सामग्री सङ्कलन गरी वर्णनात्मक विधिका आधारमा विश्लेषण गरीएको प्रस्तुत शोधमा दुई पाठ्यपुस्तको तुलनात्मक अध्ययन गरिएको छ ।

जम्मा ६ अध्यायमा संरचित प्रस्तुत शोध कार्यलाई क्रमशः शोधपरिचय, सैद्धान्तिक अवधारणा, निर्धारित पाठ्यपुस्तकको अध्यायन तथा विश्लेषण, पाठ्यक्रम अनुरुपताका दृष्टिले निर्धारित पाठयपुस्तको अध्ययन, निर्धारित पाठ्यपुस्तकको विषयवस्तु, विधा र नमुना अभ्यासका आधारमा तुलनात्मक अध्यायन र निष्कर्ष तथा सुझावमा विभाजित गरिएको छ ।

५. शोध निष्कर्ष

दुवै पाठ्यपुस्तक पाठ्यक्रमअनुरुप रहेका छन् । दुवै पाठ्यपुस्तकमा सुनाइ, बोलाइ र पढाइ सीपमा भन्दा लेखाइ सीपमा नै बढी जोड दिइएको छ । दुवै

पाठयपुस्तकमा सम्पादित पाठ्यविधाहरु पाठ्यक्रमद्वारा निर्दिष्ट विधाभन्दा बाहिर गएका छैनन् ।

दुवै पाठ्यपुस्तकका नमुना अभ्यास भाषिक सीप विकासका लागि उपयोगी छन् तापनि 'मेरो नेपाली' भन्दा 'मेरो नेपाली माला' बढी उपयोगी देखिन्छ । . व्याकरणलाई दुवै पाठ्यपुस्तकमा भाषा पाठ्यपुस्तकमा भाषा पाठ्यपुस्तक विधिद्वारा सिकाउन खोजिएको छ । बाह्य आवरण रङ्गीन र चिल्लो हुनाले 'मेरो नेपाली माला' बढी आकर्षक देखिन्छ । 'मेरो नेपाली' मा कठिन शब्दहरुलाई केही ठुला आकारमा देखाइएको छ । कागजको गुणस्तर 'मेरो नेपाली माला' को राम्रो रहेको छ । दुवै पाठ्यसामग्रीमा विधामा केही फरक देखिएको छ । 'मेरो नेपाली' मा जीवनी विधालाई समावेश गरिएको छैन तर 'मेरो नेपाली माला' मा जीवनी विधालाई समावेश गरिएको छ । मूल्यका दृष्टिले 'मेरो नेपाली' सरल र 'मेरो नेपाली माला' ज्यादै आकाशिएको छ ।

विषयसूची

अध्याय एक

शोधपरिचय

क्र.सं. विवरण	पेज नं.
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१-२
१.२ समस्याकथन	२
१.३ शोधका उद्देश्यहरु	३
१.४ शोधको औचित्य र महत्व	३-४
१.५ शोधको सीमाङ्कन	४-५
१.६ शोधको रुपरेखा	५

अध्याय दुई

सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन तथा पूर्वकार्यको समीक्षा

२.१ पूर्वकार्यको समीक्षा	५-९
२.२ सैद्धान्तिक अवधारणा	९
२.२.१ भाषा पाठयपुस्तकको परिचय	१०-१२
२.२.२ पाठ्यक्रम र पाठयपुस्तकको सम्बन्ध	१२-१३
२.२.३ भाषा पाठयपुस्तक अध्ययन- विश्लेषणको आधार	१४
२.२.३.१ आन्तरिक वा शैक्षिक पक्ष	१४
२.२.३.१.१ विषयवस्तु	१४-१५
२.२.३.१.२ शब्दभण्डार	१५
२.२.३.१.३ विधा वा प्रस्तुति	१५-१६
२.२.३.१.४ नमुना अभ्यास	१६

२.२.३.१.५ चित्र १६-१७
२.२.३.१.६ भूमिका तथा निर्देशन १७
२.२.३.२ बाह्य आधार १७
२.२.३.२.१ बनोट १७
२.२.३.२.२ आकार १७
२.२.३.२.३ अक्षराकार ठाउँ छोडाइ १८
२.२.३.२.४ छपाइ र बँधाइ १८
२.२.३.२.५ कागतको स्तर १८
२.२.३.२.६ मूल्य १९
२.२.३.२.७ सुलभता १९
२.२.३.२.८ विषयसूची १९

अध्याय तिन

अध्ययन विधि र प्रक्रिया

३.१ अध्ययन विधि २०
३.२ सामग्री सङ्कलन २०-२१

अध्याय चार

व्याख्या तथा विश्लेषण

४.१ निर्धारित पाठयपुस्तकहरुको अध्ययन तथा विश्लेषण २२
४.१.१ कक्षा चारको ‘मेरो नेपाली’ पाठ्यपुस्तकको अध्ययन २२
४.१.१.१ आन्तरिक पक्ष २२
४.१.१.१.१ विषयवस्तु २२-२३
४.१.१.१.२ विधा र प्रस्तुति २३-२५

४.१.१.१.३ नमुना अभ्यास २५-२६
४.१.१.१.४ चित्र २६
४.१.१.१.५ भूमिका निर्देशन २७-२८
४.१.१.२ बाह्य वा भौतिक पक्ष २८
४.१.१.२.१ आवरण पृष्ठ २८-२९
४.१.१.२.२ आकार २९
४.१.१.२.३ कागज २९
४.१.१.२.४ मूल्य २९
४.१.२ मेरो नेपाली माला-४को अध्ययन २९
४.१.२.१ आन्तरिक पक्ष २९
४.१.२.१.१ विषयवस्तु २९-३०
४.१.२.१.२ विधा र प्रस्तुति ३०-३१
४.१.२.१.३ नमुना अभ्यास ३२-३३
४.१.२.१.४ चित्र ३३-३४
४.१.२.२ बाह्य वा भौतिक पक्ष ३४
४.१.२.२.१ आवरण पृष्ठ ३४
४.१.२.२.२ आकार ३४
४.१.२.२.३ छपाइ ३५
४.१.२.२.४ कागज ३५
४.१.२.२.५ बँधाइ ३५
४.१.२.२.६ मूल्य ३५
४.२ पाठ्यक्रम अनुरुपताका दृष्टिले निर्धारित पाठ्यपुस्तकको अध्ययन ३५
४.२.१ विषय प्रवेश ३५-३६
४.२.२ कक्षा चारको नेपाली भाषा पाठ्यक्रम र मेरो नेपालीका उद्देश्य र पाठहरु३६
४.२.२.१ उद्देश्य र पाठहरु ३६-३८
४.२.२.१.१ भाषिक सिप (सुनाइ र बोलाइ) ३८-३९
४.२.२.१.२ पढाइ ३९-४०
४.२.२.१.३ लेखाइ ४०-४१

४.२.२.२ कार्यमूलक व्याकरण ४१-४२
४.२.२.२.१ शब्दार्थ ४२
४.२.२.३ विधाका क्षेत्र, क्रम र पाठहरु ४२-४३
४.३ कक्षा चारको नेपाली पाठ्यक्रमका आधारमा मेरो नेपाली माला-४ ४३
४.३.१ उद्देश्य र पाठहरु (अभ्यास सहित) ४३-४४
४.३.१.१ भाषिक सिप (सुनाइ र बोलाइ) ४४-४५
४.३.१.२ पढाइ ४५
४.३.१.३ लेखाइ ४५-४६
४.३.२ भाषिक सिप विकासका क्षेत्रहरु ४६
४.३.२.१ उच्चारण ४६
४.३.२.२ बोध (श्रुति र पठनबोध) ४६-४७
४.३.२.३ कार्यमूलक व्याकरण ४७
४.३.२.३.१ शब्दकोश ४७
४.३.२.३.२ शब्दभण्डार ४८
४.३.२.३.३ वाक्यमा शब्दसङ्ख्या ४८
४.३.३ विधाका क्षेत्र, क्रम र पाठहरु ४८
४.४ निर्धारित भाषा पाठ्यपुस्तकहरुको तुलनात्मक अध्ययन ४९
४.४.१ आन्तरिक वा शैक्षिक पक्ष ४९-५०
४.४.१.१ विधा तथा प्रस्तुति ५०-५१
४.४.१.१.१ विधागत स्थिति ५१-५२
४.४.१.१.२ भाषिक संरचना र शैली ५२-५३
४.४.१.१.३ नमुना अभ्यास ५३-५६
४.४.१.१.४ चित्र ५६
४.४.१.१.५ भूमिका तथा निर्देशन ५६-५७
४.४.२ बाह्य तथा भौतिक पक्ष ५७
४.४.२.१ पुस्तकको आकार ५७
४.४.२.२ कागज ५७
४.४.२.३ बँधाइ र सिलाइ ५७

४.४.२.४ छपाइ ५८
४.४.२.५ मूल्य ५८

अध्याय पाँच
निष्कर्ष, सुझाव र उपयोगिता

५.१ निष्कर्ष ५९-६१
५.२ सुझावहरु ६१
५.३ उपयोगिता ६१
५.३.१ नीतिगत तह ६१-६२
५.३.२ प्रयोगगत तह ६२
५.४ भावी अनुसन्धानका सम्भावित शीर्षकहरु ६२
सन्दर्भसामग्रीसूची

तालिकासूची

तालिका नं. १	२३
तालिका नं. २	२५
तालिका नं. ३	२९
तालिका नं. ४	३१
तालिका नं. ५	४७
तालिका नं. ६	४८
तालिका नं. ७	५१